

FATABUREN 1967

fataburen

Nordiska museets och Skansens årsbok 1967

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1967

Redaktion: Gösta Berg · Sam Owen Jansson · Skans Torsten Nilsson

Redigerad av Ernst-Folke Lindberg

Layout: Torsten Stääf

Tryck: Ivar Hægströms Tryckeri AB 1967

Pärmens färgbild: Hagaberg på Svartsjölandets sydligaste udde. Detalj från målning av Emil Wallenstråle 1887. På den högra villans balkong står v. häradshövd. Eugène Westin, som bodde här på sommarnöje. Stället äges nu av hans barnbarn. Tavlan tillhör fil. dr Hans Hansson och hans maka Ingrid, född Westin.

Museum - medium - människa

Några reflexioner kring det kulturhistoriska museets uppgifter och arbetsformer

Museets program

Det svenska museiväsendet har under det senaste halvsekle genomgått en snabb utveckling och i flera avseenden tjänat som förebild för andra länder. Det gäller inte bara friluftsmuseet, där Skansen med rätta kan anses vara det första i världen och ända fram mot nutiden intagit en ledande roll. Det gäller också den inre verksamheten i museerna, inte minst själva utställningstekniken, där t. ex. Nordiska museet tjänat som förebild i en utsträckning, som ibland varit större än man egentligen önskat.

Det svenska museiväsendets snabba utveckling skulle naturligtvis inte varit möjlig, om inte ett kraftigt ekonomiskt stöd getts från statens sida. Man skall emellertid heller inte glömma det mycket generösa stöd museerna erhållit från kulturfonder och enskilda donatorer. Detta innebär helt naturligt, att man i våra dagar har rätt att ställa betydligt större krav på museernas insatser i det allmänna kulturprogrammet och att museerna själva därför också har anledning att allvarligt begrunda sina skyldigheter och sina möjligheter att på bästa sätt genomföra sina program.

Ett kulturhistoriskt museums program synes kunna uppdelas på två huvudlinjer — det egentliga musei-

skapandet eller låt oss hellre tala om själva kulturdokumenteringen å ena sidan och den kulturförmedlande verksamheten å andra sidan.

Vår tid saknar väl i påtaglig grad ett klart utformat kulturprogram. Man möter i stället en mängd olika företeelser med anspråk på att representera kultur, som bryter sig mot varandra. I stor utsträckning är väl detta ett resultat av en nyvunnen tankefrihet, där en äldre dogmatism fått ge vika, men naturligtvis blir det härigenom också svårare att formulera ett entydigt kulturprogram. Betydelsen av att en mångtusenårig odling kunnat utformas i vårt land utan ödeläggande avbrott är emellertid självklar för alla och därmed också uppgiften både att dokumentera denna utveckling och att förmedla kunskapen om denna vår kulturtradition till så många som möjligt. Kulturförmedling i alla former är i våra dagar en allt mera omhulad verksamhet och det händer därvid bara allt för lätt att själva den kulturskapande verksamheten kommer i skymundan. Den får emellertid inte släpa efter, om vi även i framtiden skall ha någon kultur att förmedla.

För varje kulturhistoriskt museum innebär själva museiskapandet med föremålsinsamling, fältarbete för att klarlägga föremålens roller i det levande livet, samt bearbetning och

forskning av det samlade källmaterialet själva den grund varpå en kulturförmedling måste bygga. Och kulturförmedlingens resultat blir alltid beroende av hur starkt och fullständigt denna grund är uppbyggd.

För Nordiska museets del innebär den kulturdokumenterande verksamheten, att museet med föremål och tillräckliga fakta om dessa föremål skall täcka svensk kulturutveckling under 450 år, inom olika sociala skikt och inom mycket skiftande geografiska regioner. Naturligtvis kan en viss avlastning ske på andra centrala museer, Statens historiska museum för den kyrkliga konsten även efter nyare tidens ingång, Nationalmuseum för ur estetisk och konstnärlig synpunkt särskilt värdefulla målningar, grafik, skulptur och konsthantverk, Armémuseum för lantförsvarets historia, Statens sjöhistoriska museum för handels-sjöfart och sjöförsvaret, Tekniska museet för den rent tekniska utvecklingen etc. Nordiska museets skyldighet att i sina samlingar kunna uppvisa en representativ dokumentering genom föremål från landets olika regioner kan också i någon mån tillgodoses genom att vissa museer i landsorten har representativa samlingar från sitt område. För detta ändamål har också utbyte av översikter över föremåls-samlingarna på Nordiska museet och läns museerna påbörjats. Det gäller emellertid inte bara att samla in föremål i tillräcklig omfattning. Det gäller också att genom fältundersökningar inom landets kulturgeografiskt så skiftande bygder kunna ge en bild av de miljöer, där dessa föremål haft sina roller och sin betydelse i folkliv och kulturutveckling. Sådana under-

sökningar har Nordiska museet bedrivit sedan 1900-talets början och på flera olika sätt, men museet har hittills varit märkligt ensamt i den svenska museivärlden om sådana, absolut nödvändiga fältarbeten.

Givetvis är Nordiska museets samlingar begränsade i fråga om de tidigare århundradena. Från dessa epoker har i stort sett endast ett visst bestånd av dyrbara ting bevarats, medan de enkla brukstingen försvunnit. Huvudbeståndet i museets samlingar gäller därför också helt naturligt tiden mellan 1750 och 1850, medan tiden efter industrialismens genombrott är mycket otillräckligt representerad, på grund av nödvändigheten att först insamla det snabbt försvinnande äldre skiktet. Här återstår, jämte vissa nödvändiga kompletteringar av det äldre kulturinventariet, ett stort insamlingsarbete, för vilket delvis helt nya metoder måste komma till användning. Vare nog sagt om Nordiska museets återstående uppgifter för dokumentering med föremål och fakta om dessa föremål av kulturutvecklingen fram till nutiden. Var och en förstår, att dessa uppgifter är mycket omfattande och det är också påtagligt att betydligt större resurser än hittills måste ställas till förfogande, om de skall kunna lösas på ett rimligt sätt.

Detta betyder heller inte bara insamling utan en i takt med denna genomförd bearbetning och forskning. Dessa uppgifter får heller inte komma i skymundan för en — säkerligen mera lätt uppskattad — kulturförmedling i form av utställningar, föreläsningar, publikationer och annan service, som ju visst inte alltid låter sig mätas i besökssiffror. Själva doku-

menteringsarbetet och den absolut nödvändiga forskningen kan ju aldrig speglas i besökssiffror. Att mäta ett museums betydelse i dess besökssiffror är därför en alldeles ovanligt grov felbedömning.

Museets människor

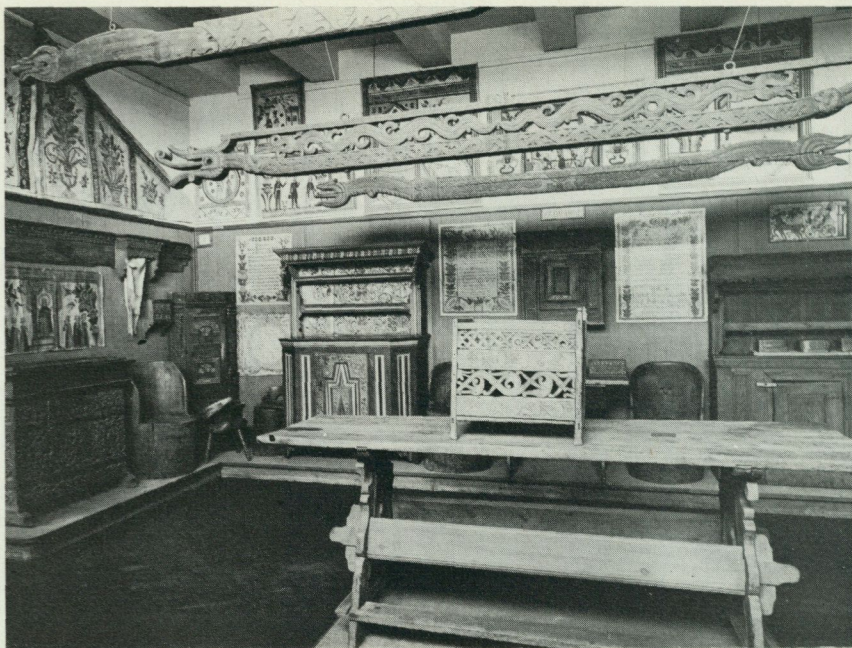
Med en tillräckligt omfattande och representativ föremålsamling från både geografisk, historisk och real synpunkt har det kulturhistoriska museet att dels själv förmedla det vetande, som låter sig utläsas ur dessa samlingar, sedan de bearbetats och sammanställts med fältundersökningarnas arkivmaterial, dels också ställa detta vetande till förfogande för de institutioner och enskilda kulturarbetare, som är verksamma i kulturförmedlingens tjänst. För att rätt kunna bedöma såväl samlingarnas omfattning som de media man skall använda i kulturförmedlingen, måste ett museum också göra klart för sig de olika grupperna inom museets mycket brokiga klientel och de olika intressen dessa grupper företräder. Skall samlingarna vara tillräckligt stora t. ex. för att medge en vetenskapligt tillräcklig klarläggning av kulturformerna i Sveriges skiftande bygder och även den utveckling, som ägt rum, kan man utan tvekan säga, att detta oftast är omöjligt. Ett urval måste göras och den bristfälliga bilden måste kompletteras med arkivaliskt material i text och bilder. För det äldre materialet i museets samlingar är frågan redan avgjord, då man här måste begränsa sig till de nödvändigaste kompletteringarna. För det sentida materialet, som i hög grad ännu återstår att insamla, måste bestämda urvalsprinciper tillämpas, vilket visst inte

är någon lätt uppgift. Samma bedömning av museets klientel måste göras, innan man kan välja rätta media för kulturförmedlingen. Naturligtvis kan en utställning göras så, att den av besökaren kräver fil. kand. kompetens i konsthistoria, arkeologi eller folklivsforskning för att förstås, men den vänder sig ju då onekligen till en mycket begränsad publik. Som regel måste det nog tvärtom vara så, att utställningen måste kunna bli förstådd utan några egentliga förkunskaper, medan specialister, studerande och vetenskapsmän får söka det mera omfattande materialet i museets studiemagasin, arkiv och bibliotek. Man kan nog konstatera, att för ett museum av Nordiska museets art finnes det egentligen inga bestämda gränser inom vilka dess klientel är att söka. Man måste räkna med den stora allmänhet, som endast genomgått folkskolan resp. grundskolan men som sedan kan vilja veta lite mera om svensk kulturutveckling. Man måste räkna med akademiska studerande men också med specialisten och forskaren. Man måste räkna med författare, med regissörer och inspicier inom film, teater och TV. Man måste också i någon mån tillgodose antikvitetshandlare och antikvitetssamlare inte minst därför att de inte så sällan å sin sida kan göra museet gentjänster. Ett betydande och viktigt klientel finner man slutligen i hemslöjdens och folkdräktsrörelsens grupper, som i Nordiska museet alltsedan dess tillkomst funnit idéer och modeller för sin verksamhet.

Museets media

De media, som hittills stått museimannen till förfogande för den kul-

1. Ett av Dalarnas tre landskapsrum, sådant det tedde sig vid mitten av 1930-talet. Orienterande texter saknades helt. Rummet hade sitt nummer och föremålen sina, som hänvisade till den tryckta vägledningen.

2. Ett rum i den norska utställningen i ursprungligt skick.

turförmedlande verksamheten har varit utställningar, föreläsningar, filmvisningar och publikationer.

Åtskilligt har hänt i fråga om utformningen av museernas utställningar under de trettio år författaren kan blicka tillbaka på som praktisk museiman. Både målsättningen, utställningarnas utformning och deras utnyttjande har förändrats.

Då Nordiska museet öppnades år 1907 hade dåvarande styresmannen Bernhard Salins idéer i fråga om utställningsprinciperna segrat över den av Gunnar Hazelius hävdade linjen. Stilhistorikern Salin hade som styresman genomdrivit, att i tre av museets fyra våningar, dock tillsammans endast upptagande en yta av $1\frac{3}{4}$ våningsplan, allmogekulturens ting med dominerande inslag av folkkonsten var ordnade i en enkel serie av landskapsrum och med åtta stuginteriörer inkomponerade i hallplanets serier. De nordiska grannländernas, inräknat Balticums likaså starkt folkkonstbetonade material, var ordnat för varje land med en klar dominans för museets oerhört rika samling av snidad och målad träslöjd från Norge. Föremålsbeståndet från de s. k. högre stånden var ordnat i den översta våningen efter den vanliga stilhistoriska indelningen med början i renässansen men med ett rikt inslag av stilenliga interiörer, det senare egentligen mot Bernhard Salins önskan. Detta var en stolt uppvisning av museets redan då omfattande samlingar, där intresset för de konstnärliga formerna länge dominerat insamlingsarbetet och där man nu landskap för landskap visade upp resultaten dels av en som man menade, rent folklig skaparglädje, dels av

de högre ståndens följsamhet gentemot stilströmningarna utifrån den stora världen. Detta var en nationalromantisk manifestation i kombination med den nya sakligheten inom konsthistorien. Det är också svårt att säga vad som skulle blivit följden för museitekniken och det fortsatta insamlingsarbetet, om i stället Edvard Hammarstedts och P. G. Wistrands idéer om utställningar efter bestämda reella temata för landet i dess helhet i större omfattning blivit genomförda från början. Vid museets öppnande fanns endast en textilavdelning. Troligen hade man vunnit åtskilliga år för en mera saklig dokumentering av svenskt folkliv. Å andra sidan fanns vid denna tid inte många museisamlingar i landsorten, och det tedde sig säkert fullt naturligt att på det centrala kulturbesöksområdet låta de urgamla svenska landskapens olika kynnener presenteras sida vid sida. Någon klar bild av landskapens olikheter gav väl ändå inte denna utställningsform, och en av anledningarna var givetvis att några ingående studier av det stora materialet och hur det karakteriserade olika regioner av vårt land ännu inte medhunnits. Det tedde sig lika naturligt att Nordiska museet efter läns- och museernas tillkomst övergav denna presentationssättet av ett brokigt och disparat material och i stället gick in för att klarlägga vissa realområden inom svenskt folkliv för hela landet. Därmed nåddes också den naturliga uppdelningen i programmet mellan det centrala museet och lokalmuseerna.

Rent idémässigt var ju onekligen denna äldre utställningsform landskapsvis utan någon egentlig realgrup-

pering ganska mager. Ett nummer hänvisade till vägledningen, där man i ett ofta ganska tungt språk fick sina upplysningar. Senare infördes i begränsad utsträckning etiketter, som i regel inskränktes till att omtala vad föremålen var, men det fanns inga berättande texter om deras roller eller vad man ville framhålla med att ställa ut dem, få eller inga bilder, som visade användningen. Arrangemangen speglade en princip, som länge blev en slogan för särskilt estetiskt orienterade svenska museimän: »Föremålen skall tala för sig själva.» Men talade de verkligen? De äldre av besökarna upplevde väl ofta en igenkännandets glädje eller kunde konstatera, att de hade likadana ting hemma, men för många blev det bara mumlade kommentarer om »gamla skätteträn», »gamla mangelbräden», »gamla linfästen» etc. Denna utställningsform var verkligen i ovanligt liten grad kulturförmedlande och orsaken var ju främst att den inte hade en tillräcklig grund i en utforskning av folklivet. De kompakta arrangemangen på väggar, på hyllor eller i jugendformade montrar var snarast studiesamlingar för besökare, som dock inte var inställda på att studera och ej heller fick några anvisningar, hur det skulle gå till. Ett konsekvent genomfört montage på grågul juteväv bidrog heller inte till att göra landskapsrummen mer attraktiva. Men en museiteknisk finess hade detta arrangemang. Det fanns en kontaktfjäder för det elektriska larmsystemet under varje föremål och man behövde bara helt lätt röra vid en sak för att utlösa lar-met. Det kunde nog hända, att det ringde många gånger om dagen till

nyfikna, men ganska oskyldiga besökarens förfäran.

En ny linje ifråga om kulturhistoriska utställningar lanserades av Sigurd Erixon vid Göteborgsutställningen 1923, där den kulturhistoriska delen förbereddes och uppställdes under hans ledning. I förberedelserna ingick omfattande fältundersökningar med filmupptagningar och utställningarna ordnades efter realtema med tingen i deras sakliga sammanhang. Det blev en uppvisning av vilka goda resultat man kunde nå fram till med en saklig inställning till uppgiften och de nödvändiga ekonomiska resurserna för både föremålsinsamling och anslutande fältarbeten. Men Göteborgsutställningen som sådan gick förstås med förlust.

En särskild textilavdelning fanns som nämnts redan vid Nordiska museets öppnande år 1907, men även i denna var föremålen liksom i landskapsrummen ordnade i typserier efter sin ornamentala utformning. Inom museet gjordes emellertid senare och i enlighet med den ursprungliga planen vissa nyuppställningar med reala grupperingar, t. ex. Jakt och Fiske av Nils Keyland, en lapsk avdelning av N. E. Hammarstedt, Eldens ekonomiska användning av Sune Ambrosiani och vidare avdelningar för skråväsen, skidor, musik och apoteksväsen. Men det blev även här ett hopande av föremål utan några pedagogiska hjälpmedel för publiken. För att verkligen få ut något av en sådan utställning behövde besökaren strängt taget veta lika mycket som den museiman, som gjort utställningen. Det trycktes dock mycket ambitiösa och informativa vägledningar till dessa utställningar

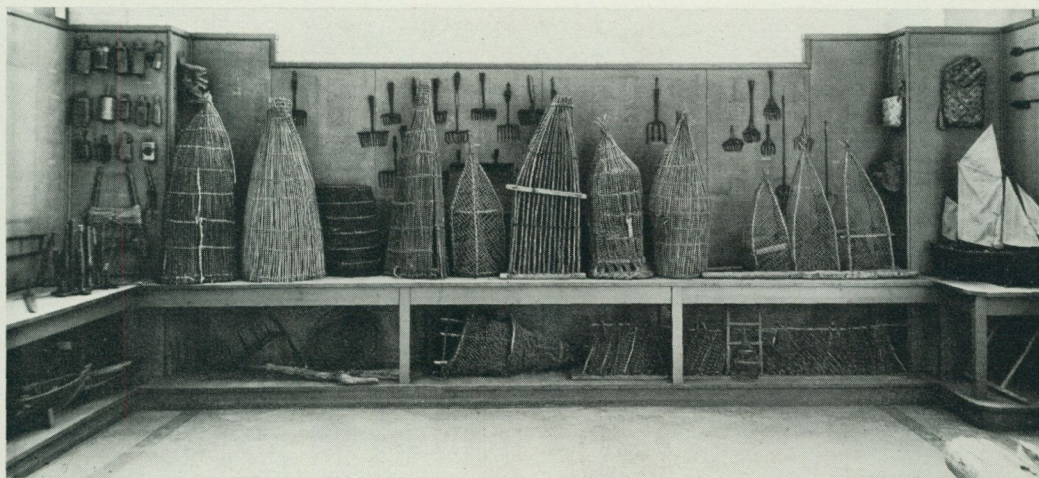
3. »Några prof på de oändligt skiftande former, som ljusstakar antagit under senare århundraden, äro sammanställda på rummets stora mittmonter» . . . Bild från avdelningen för eldens ekonomiska användning samt text ur vägledningen är 1911. Via nummer i utställningen fick man sedan vissa sparsamma upplysningar om föremålen.

4. . . . »För mindre fiskar sattes flera spjut samman och bildade ljuset, å fönsterväggen. . . . Märk äfven de olika formerna af metmaskhoar. Gillringsmetoden blef dock för fisket på helt annat sätt grundläggande än för jakten. Mycket primitiva fångstredskap äro de vid fönsterväggen uppställda mjärdarna. Ur dem ha våra dagars ryssjor, vägg III, utvecklat sig» . . .

Bild av den äldre utställningen av fiske, ordnad av Nils Keyland. Text ur vägledning tryckt 1920.

Man märker, hur en äldre tids naiva evolutionism och typologitänkande fortfarande blommar i Nordiska museets vägledningar.

5. »Ovansiljans äldre träkultur.» Detta rum ställdes i medveten motsats till det närliggande med »Nedansiljans yngre färgkultur» — en sammanhållande synpunkt på en hel föremålsgrupp. Föremålen har försetts med korta etiketter. Vägledningens text ger ytterligare information: »De ovan Siljan belägna socknarna bibehöllö längst sin ålderdomliga karaktär, såväl i bostadsskick som livsföring. Bostadens primitiva beskaffenhet belyses av modellen av eldhus och mjölkbod från en fäbod i Älvdalens socken. De möbler människorna omgävo sig med voro enkla behovsmöbler av omålat trä, där dock i många fall den strama orneringen förråder en urgammal folkkonsts förnäma stilkänsla med traditionsanda från medeltiden. I den äldre stuginredningen hängde kronstänger i taket, avdelande rummet på tvären i områden av olika rang.» Jämför i fråga om utställningsteknik bild 1.

men i sträng anslutning till de utställda föremålen. Det hade säkert varit till fördel för informationsverksamheten genom utställningar, om sådana specialvägledningar även i fortsättningen utarbetats till en allt större pedagogisk fulländning allt eftersom utforskningen av folkkulturen fortsatte. I stället slog man in på linjen att utarbeta en gemensam vägledning för hela museet, där varje specialavdelning endast kunde tillmätas några få

rader och detta har blivit en praxis av tveklaktigt värde sedan dess.

En större attack på de gamla landskapssviterna gjorde Sigurd Erixon år 1933, då han byggde om dalasvitens gamla landskapsrum med fullföljande av linjerna från 1923 och med utnyttjande av de forskningsrön han då nått fram till. Med bibehållande av interiörerna från Mora och Delsbo i början och slutet av rumsvitens presenterades här med sparsam

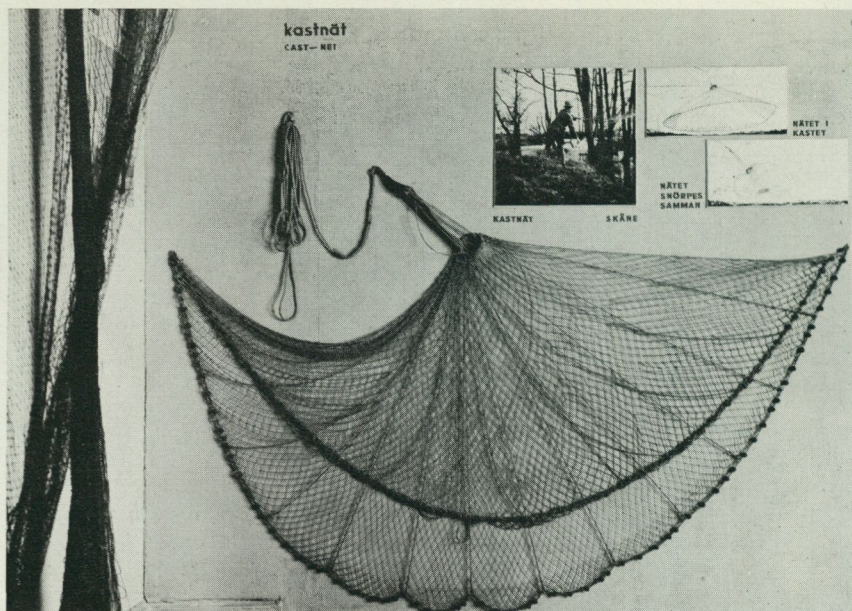
men balanserad användning av orienterande texter och bilder en betydligt mer nyanserad bild av Dalarnas folk-kultur, än vad den äldre kompakta föremålsgrupperingen hade gett. De fem rummen visade äldre, omålade, men med träsniderier dekorerade möbler, målade möbler, bonadsmålningar, hantverksspecialiseringen i Dalarnas socknar, samt ett sammandrag av den säregna bergslagskulturen.

I den rad av tillfälliga utställningar, som ordnades som komplettering till de fasta avdelningarna redan strax efter Nordiska museets öppnande liksom i de nämnda permanenta specialutställningarna hade också allt friare, sakligare och pedagogiskt riktigare utställningsformer växt fram. Men de gamla landskapsrummen försvann endast långsamt i samband med tillkomsten av nya, permanenta avdelningar och ett minne av dem finner man ännu i de båda interiörerna i början och slutet av avdelningen Folklig möbelkonst under 700 år.

När författaren inträdde i Nordiska museets stab den 1 oktober 1937, blev den första uppgiften att gestalta en permanent framställning av svenskt fiske. Begränsade museitekniska erfarenheter från Kulturhistoriska museets utställning Bonde och bygd i Malmö på försommaren 1937 hade övertygat mej om att för att göra ett material med tekniska, sociala och ekonomiska sammanhang begripligt för en större publik krävdes museitekniska arrangemang av en helt annan art än att bara ställa ut föremålen snyggt med en kort etikett. Det fanns ett rikt föremålsmaterial, det fanns utmärkta uppteckningar, ett rikt bildmaterial av olika fiskemetoder och till

och med film. Det blev helt naturligt att i stor utsträckning använda detta material och dessutom förklarande teckningar. Det finnes väl i denna utställning knappast något föremål, vars användning icke klart framgår av en bild jämte orienterande text. Vilka fiskeslag, som fångades i de olika redskapen har i viss utsträckning visats med modeller av fiskar och i en valvbåge kunde de vanligaste svenska fiskarterna presenteras i naturlig storlek, utskurna i masonit och målade av en känd konstnär. Men naturligtvis hade en ännu bättre lösning varit att kombinera denna utställning över fiskets skiftande metoder med ett akvarium, innehållande den svenska fiskfaunan. Från den synpunkten är sålunda denna utställning bara till hälften genomförd. Även på annat sätt är den ofullständig. Man får visserligen en ganska god uppfattning om olika fiskeredskap och deras användning. Men dels har det oerhört viktiga västkustfisket endast kunnat antydvas, dels får man ingenting veta om t. ex. olika fiskemetoders lagbildningar och organisationsformer och inte heller fiskets ekonomiska betydelse eller dess förhållande till andra näringsgrenar i vårt samhälle. Alla sådana brister i en utställning — och de kan aldrig helt undgås — kunde kompletterats med en liten tryckt orientering om svenskt fiske i anslutning till men inte alltför hårt bunden till utställningen. Manuskript till ett sådant litet tryck var i själva verket redan utarbetat vid utställningens öppnande men möttes av ringa intresse och blev ej publicerat.

Vad här sagts om fiskeavdelningen gäller också många senare gestaltade, permanenta utställningar. I allmänhet

6. Detalj från fiskeutställningen, öppnad 1938. Det utställda kastnätet kompletteras med foto och teckningar med kort text, som visar hur nätet kastas och hur det fungerar rent tekniskt. Detta redskaps märkliga punktvisa utbredning i världen kunde varit en intressant upplysning, bl. a. belysande problemet om kulturföremåls självständiga uppkomst eller vandring. En sådan meningsfull, men relativt omfattande information måste dock som regel ingå i andra former av information än utställningens text.

saknas orienterande småtryck, som kan komplettera de brister, som en utställning alltid har, därför att den inte bör överlastas med svårlästa texter. En plan med en liten blädderpärm som ersättning för en tryckt orientering över svenskt fiske och en bekväm sittplats någonstans mitt i fiskeutställningen, där man skulle kunna läsa en del kompletterande upplysningar om svenskt fiske, övergavs år 1938 av brist på lämplig plats, där en besökare i lugn och ro skulle kunna slå sig ner och läsa. Detta behändiga hjälpmedel har emellertid kommit till användning i Nordiska museets år 1951 ordnade skråavdelning med upplysningar om det stora antalet tätt utställda skråkistor.

Frågan om omfånget av och formerna för den information till besökaren, som alltid är mer eller mindre nödvändig i en utställning, där själva föremålen ändå alltid måste vara det väsentligaste, är och har alltid varit en av utställningsteknikens huvudfrågor. Därvid erkänner jag gärna, att jag anser den i konstupställningar ännu nästan uteslutande tillämpade metoden, med nummer på de utställda objekten och en tryckt katalog med en kort text för varje föremål, vara alltför primitiv för ett kulturhistoriskt museum. I princip bör varje utställning vända sig till den stora, breda allmänheten. Men många besökare har specialintressen och det är ju angeläget att i möjligaste mån också

7. Från jaktavdelningen, öppnad 1941. I anslutning till bilder av det vilda i naturen eller jakt- och fångstscener berättas på skärmen överst kortfattat om de olika slagen av vilt. Bilderna och texten (i mindre stil) i anslutning till själva montaget redogör för tekniska detaljer. En besökare beställer just en orientering genom högtalare. En sådan synes på skärmen till vänster.

kunna betjäna dessa. Man måste nog därför ständigt eftersträva olika informationslinjer i en utställning med olika innehåll och former av upplysningar. Bilder, rubriker och korta, orienterande texter bör kunna vara tillfyllest för att tillgodose den vanlige besökarens behov av vetande. Men för dem som vill veta mera om tekniska detaljfrågor, sociala och funktionella sammanhang, borde man egentligen alltid ha en kunnig, levande guide till förfogande. Då detta är praktiskt omöjligt, måste ju rimligtvis sådan detaljinformation meddelas på annat sätt och därvid har många olika idéer utöver den tryckta vägledningen prövats.

Jaktavdelningen på Nordiska mu-

seet, som blev färdig 1941, har i stort sett utformats efter samma principer som fiskeutställningen med ett rikt inslag av bilder, modeller och orienterande texter. Men även denna utställning rymmer mycket intressant stoff, dolt för den vanlige besökaren. Berättande texter finnes inte, och någon översikt över fångst och jakt i Sverige i anslutning till de utställda tingen har tyvärr icke publicerats. Här gjordes emellertid ett annat experiment för bättre information av besökarna. Högtalare installerades i utställningen och en ganska fyllig orientering på 15 min. inspelades på grammofonskivor jämte en orientering om svensk viltvård på 5 min. Detta var alltså före bandspe-larnas tid. Besökarna kunde vid ut-

8. I den permanenta avdelningen för lappsk kultur, ordnad av Ernst Manker med biträde av N.K:s arkitekter och öppnad 1947, har i ett djärvt montage längs fönsterväggen något av fjällvärldens storhet och vidd förlänats åt framställningen av vinter- och sommarrajd. I bakgrunden får den utställda tältkåtan en direkt perspektivkontakt med kåtorna i Folke Ricklunds suggestiva landskapsfond.

9. Tack vare Knut och Alice Wallenbergs stiftelse blev avdelningen Mat och dryck, skildrande de högre ståndens måltidstraditioner sedan 1500-talet, en av museets mest påkostade utställningar. En estetisk finess är här kombinerad med en saklig redovisning av ett stort föremålsbestånd. Den dåvarande Högrestandsavdelningen svarade för utformningen med hjälp av N. K:s arkitekter. Man skulle gärna önskat en liten bok om måltidssedernas kulturhistoria i anslutning till denna utställning.

ställningens logiska början välja vad man ville höra. Orienteringen över själva utställningen ledde publiken genom hela utställningen. Experimentet slog emellertid inte väl ut. Det visade sig, att den enskilde eller den grupp, som med en signal beställt orientering genom utställningen, snart tröttnade eller tappade kontakten med talet. Dessutom irriterades besökare i andra delar av utställningen, som inte alls var inställda på att följa högtalarna. Det visade sig som väntat också att rösten från högtalarna inte alls förmodade fångsla besökarna på samma sätt som vid en personlig visning. Denna metod för detaljinformation övergavs därför ganska snart. Liknande experiment har gjorts på andra håll. På De Young Memorial Museum i San Francisco liksom säkerligen på många andra museer i världen och numera också i vårt land hyr man ut till intresserade besökare små bandspelare, som leder dem genom utställningssalarna. På Nordiska museet provades häromåret i en sektor av utställningen Mat och dryck telefoner kopplade till en bandspelare, som intresserade besökare kunde använda för att få detaljinformation. På Tekniska museet experimenterar man med andra former av mekanisk guidning med mottagare i hörlurar, avskärma- de utom för det fält med ett begränsat tema, där besökaren för tillfället befinner sig.

Det går emellertid inte att komma ifrån att alla dessa olika former för mekanisk detaljinformation av besökarna i en utställning icke når så goda resultat som en sakkunnig personlig visning, som dessutom medför den stora fördelen att guiden kan svara

på frågor. Den moderna människan är ju också i våra dagar så ofta utsatt för en mekaniserad högtalarförkun- nelse, att det torde vara en fördel att befria museibesökaren härifrån. Då återstår bara den personliga visningen och den orienterande, tryckta vägled- ningen. Dessa båda media torde för museernas del i stor utsträckning komma att begagnas också i fram- tiden, även om automatiserade media kan komma till användning på bättre sätt i samband med en omprövning av metoderna för kulturförmedling, vilket jag skall återkomma till senare.

Den tryckta vägledningen kan ock- så, synes det mej, utan svårighet ut- formas så, att den får en betydelse för ett museums kulturförmedling långt utanför själva utställningssalen och kanske med möjligheter att nå ett stör- re klientel än det trots allt ringa an- tal, som besöker utställningarna. De måste emellertid då med säkerhet gö- ras mera lättlästa än nu, då alla vet, att de nuvarande verkligen inte är några best-sellers. Troligen skulle ele- ganta små handböcker, rikt illustre- rade och med en modern typografi kunna ge större upplagor.

De tidigare nämnda vägledningarna över Nordiska museets samtliga, per- manenta utställningar var från bör- jan på inemot 100 sidor. Sedan de förkortats till mindre än hälften, är det verkligen inte mycket av menings- full information, som här kan ges för de olika utställningarna. De tryckes numera på svenska, engelska, tyska och franska. För de delar av museet, som fortfarande saknar orientering på främmande språk, torde de ha ett visst värde som orientering. Engelsk text är emellertid i stor utsträckning

genomförd i Nordiska museet och torde bli så allt mera. För svenskar och engelsktalande besökare synes därför dessa småtryck sakna värde mer än möjligen som minne av museibesöket, ty vad kan man ge för meningsfulla upplysningar på 12—14 rader text om t. ex. fiske- och jaktavdelningarna, som ju dock omfattar omkring 200 m²? Inte ens så mycket som de största rubriktexterna i utställningarna. Det enda av informativt värde i dessa är planerna över museet och upplysningarna om dess anläggningar utanför Stockholm. Men detta rymmes på ett enda blad, som rimligtvis borde kunna utdelas gratis till alla besökare — troligen en ganska billig form av reklam. Nordiska museet är verkligen heller inte så lätt för besökaren att finna sin väg igenom. Det finnes visserligen enkla förstorade planer över museets fyra våningar i huvudentrén, men en besökare kan inte ha dessa i minnet under den långa vandringen och behöver säkert orientera sig på nytt då och då.

För två väsentliga temata i Nordiska museets samlingar, dräkter och möbler, som alltid, men på skiftande sätt, varit presenterade i de permanenta utställningarna, föreligger relativt omfattande översikter i tryck liksom också om kistor, glas och broderier. För avdelningen Tradition och nutid har Anna-Maja Nylén publicerat den behövliga, kompletterande informationen och i anslutning till en partiell omgestaltning av leksaksavdelningen skrev Arne Björnstad den lilla broschyren Leksaker och spel. Samtliga dessa översikter kan läsas oberoende av besök i respektive avdelningar men är naturligtvis mest gi-

vande i anslutning till ett besök. Ernst Mankers översikt på engelska The Lapps är däremot på traditionellt sätt strängt bunden till utställningens arrangemang.

Åtskilliga temata i Nordiska museets permanenta utställningar torde komma att finnas kvar i sin nuvarande form, även om det omfattande ombyggnadsprogrammet till 100-årsjubileet 1973 kan bli genomfört. Det synes då angeläget att orienterande småtryck tillkommer för dessa, även om manuskriptet onekligen hade varit lättare att få fram vid tiden för utställningens tillkomst och av de specialister som gjort utställningarna. För de nya utställningar som planeras kommer rimligen både tryckta orienteringar och andra metoder att sörja för den information, som många besökande har glädje av utöver vad själva utställningsarrangemangen kan ge.

Även tillfälliga utställningar borde i större utsträckning, ja varför inte som en allmän regel, leda till en liten publikation utöver själva utställningen. Detta har väl ofta skett och som exempel på sådana tryck kan nämnas Broderier, Spelkort, Fotografiet under 100 år, Swedish Folk Art Past and Present och Swedish Folk Art i samband med utställningar i Storbritannien och Förenta staterna, Scots in Sweden, den senare en grundlig historisk utredning i anslutning till en specialutställning i Edinburgh samt den serie småorienteringar som tillkommit i samband med gästande folkkonstutställningar från Tjeckoslovakien, Polen, Ungern och Rumänien. Det kan också nämnas, att Monogram av Inga Wintzell liksom den relativt stora boken Årets fester av mej själv visserligen

10. En lång serie tillfälliga utställningar har passerat revy i Nordiska museets sal för tillfälliga utställningar, utformad i samarbete mellan Carl Axel Acking och Albert Eskeröd och färdig 1947. I anslutning till Internationella kongressen för europeisk och västerländsk etnologi 1951 visades här *Årets fester i svensk folktradition*. Lösa skärmväggar indelar salen efter de olika festepokerna. Med hjälp av ett relativt rikt inslag av bilder och text inordnas föremålen i festtraditionen.

inte utgivits av Nordiska museet men tillkommit i anslutning till tillfälliga utställningar. För de kortvariga utställningar i serien Antikviteter till vardags, som presenterats innevarande år: 1800-talsmässing, 1800-talsglas, trasväv och 1800-talsmöbler synes man för de informativa småtrycken ha funnit en form mycket nära idealen. De är obundna av själva utställningen i den meningen, att de inte innehåller någon katalog över de utställda föremålen, men presenterar ett rikt illustrationsmaterial från utställningens föremål med fylliga bildtexter, ordförklaringar där så behövs, lättlästa och relativt fylliga orienteringar över utställningens tema som en likvärdig text både på svenska och

engelska. En sådan publikation torde visa vad som maximalt är möjligt att åstadkomma vid relativt korta och snabbt växlande utställningar, och den har sitt värde långt sedan de utställda tingena på nytt inordnats i sina magasin. Beklagligtvis har många tillfälliga utställningar tidigare passerat revy utan att lämna andra spår efter sig än en kort, duplicerad orientering för pressen och ett antal bilder i Nordiska museets arkiv. Beklagligtvis därför, att det dock alltid för en utställning mobiliseras ett stort källmaterial och kunskaper, som icke kan komma till uttryck i själva utställningen. Det är utan tvivel ett slöseri med tid och arbetskrafter, om utställningar forceras fram så att det inte blir tid för en

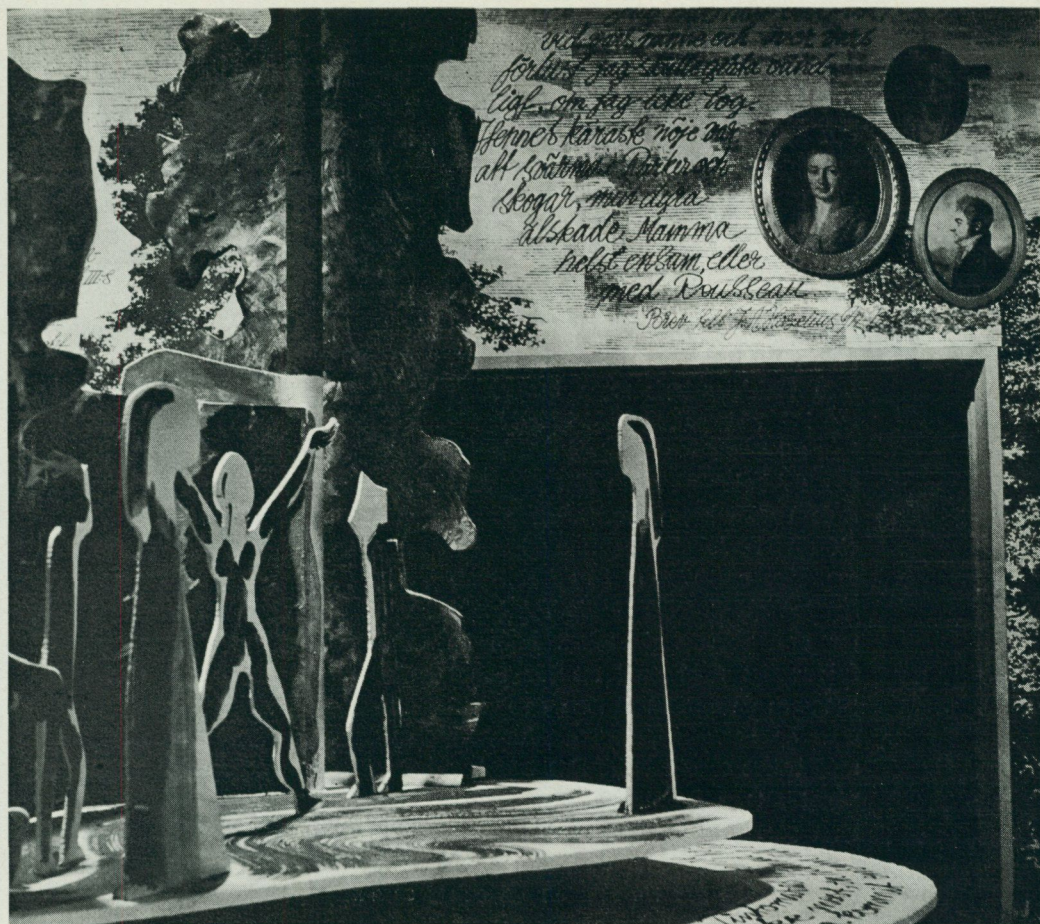
informativ trycksak över utställningens tema och — inte minst viktigt för den fortgående föremålsinsamlingen — en god bild av samlingarnas representativitet inom det berörda temat.

Vid utställningstryck uppstår oftast frågan, om trycket skall innehålla en katalog över de utställda tingen och om proportionerna mellan den orienterande informationen och katalogdelen. Det är säkerligen enklare att skriva en katalog över föremålen än att författa en orientering över hela det sammanhållande temat. Detta jämte tidsbrist är väl anledningen till att förteckningarna ofta breder ut sig på bekostnad av den orienterande texten, som ofta nog blir bara en inledning. Om en förteckning över utställda föremål anses motiverad — och den kan vara detta i vissa fall — bör den tryckas för sig eller ev. bara dupliceras. Kombinerad med själva presentationen av utställningens tema i samma tryck, gör den detta tryck oanvändbart utöver tiden för själva utställningen.

Då man nu ser tillbaka på utvecklingen under de senaste trettio åren, synes den kulturförmedlande verksamhet, som bygger på utställningar av mera permanent eller tillfällig karaktär, ha genomgått en påtaglig utveckling. Själva utställningstekniken har ersatt det tidigare kompakta massmaterialet med urval av väsentliga och meningsfulla föremål, grupperade i anslutning till orienterande texter och bilder, där god smak och elegans ofta är mycket framträdande. En utveckling åt fel håll och långt utöver vad som är rimligt i en kulturhistorisk föremålsutställning visade dock utställningen över Carl Jonas Love

Almqvist, där endast ett fåtal föremål hade ett meningsfullt sammanhang med den stora mängden väggtidningar med Almqvist-citat, omramade av ett diskutabelt kulissmåleri. Utställningens kommissarie Elisabet Hide-mark gav själv utställningens karaktär på ett träffande sätt i titeln på sin visning för Svenska museimannaföreningen »Museiobjekt som symbol — ord som utställningsföremål». Som ett experiment i hur långt ett museum kan vidga sin verksamhet utanför de traditionella formerna med särskilda dramatiska och musikaliska arrangemang hade dock denna utställning sitt givna intresse. Den ödesmättade spänningen i Almqvists eget liv gav väl också den nödvändiga bakgrunden. Men naturligtvis träffade utställningens förkunnelse endast ett mycket begränsat antal människor av dem som besökte den.

Tendensen att samordna själva utställningarna med en kompletterande verksamhet har i vår tid blivit allt mer påtaglig. Om orienterande tryck har redan talats. Filmvisningar begränsas av tillgången på filmer, då den dokumentära kulturhistoriska filmningen i vårt land tyvärr aldrig fått de ekonomiska resurser, som varit nödvändiga för denna viktiga, men kostsamma form av fältarbeten. Någon gång på 1940-talet skrev Norges riksantikvarie Harry Fett att Artur Hazelius, om han då levat, skulle ha förvandlat hela Nordiska museets hall till en biograf, där han ständigt visat filmer från svenskt folkliv. Det är möjligt, att det skulle varit så, och det är möjligt, att Hazelius också skulle lyckats skaffa medel för att inspiela de nödvändiga filmerna. Det är också

11. »Museiobjekt som symbol — ord som utställningsföremål», så har kommissarien för Almqvist-utställningen 1966, Elisabet Hidemark, själv karakteriserat denna. Symboler blev föremålen i stor utsträckning genom att de utan att äga ett sakligt sammanhang med Almqvists diktning endast tjänade till att konkretisera de avsnitt av denna, som i en sådan rikedom skrivits på väggar och skärmar. Foto Beata Bergström.

möjligt, att vi ibland tillämpar den hazelianska traditionen lite fantasilöst.

Föreläsningar och visningar tillhör numera normalt varje utställning. De olika metoderna för programmerad och mekanisk orientering av publiken kan däremot inte sägas ha lett fram till någon helt acceptabel lösning. Här återstår säkerligen åtskilligt att göra.

Men det är trots allt en kvantitativt

mycket anspråkslös publik man når med utställningar. Nordiska museets besökareantal år 1966 var något över 123.000 personer. Detta kan nog anses vara en fin siffra för svenska förhållanden men är ändå bara 23.000 mera än det antal, som i San Francisco år 1964 besökte museets vandringsutställning av folkkonst på en enda månad. San Francisco är inte

större än Stockholm och betydligt vidsträcktare. Man kan också säkert påstå, att svenska folket egentligen inte utnyttjar sina museer på ett rimligt sätt och egentligen inte heller svenska kulturinstitutioner. Kan man övervinna detta motstånd med reklam, t. ex. med annonskampanjer? Jag tror inte detta inte minst därför, att det blir för dyrt i förhållande till resultaten. Däremot skulle en bättre anknytning till televisionen säkert ge resultat. Den förhållandevis stora besökssiffran i San Francisco 1964 berodde säkert till stor del på att inte mindre än sex TV-bolag på olika sätt presenterade utställningen, varav ett gjorde ett särskilt lokalprogram av händelsen. Hos oss hör det ju till sällsyntheterna att Sverige Radio-TV beaktar museernas verksamhet. Man är fullkomligt nöjd med att för något program då och då få låna en »grej» eller en »grunka», som producenter med större eller mindre rätt tror har något att ge i sammanhanget. Eller man plockar fram en museiman för en stänkindervju eller ett parentetiskt inslag på ett par tre minuter då och då. När museimän ges egna program, vilket verkligen hänt någon gång, skall de helst agera som underhållande lustigkurrar. Det borde vara annorlunda, även med hänsyn till TV. Man har faktiskt inte upptäckt de kulturförmedlande möjligheter, som ett ordentligt samarbete med museernas värld skulle bjuda. Skall man behöva skylla även detta faktum på monopollet? Beklagligtvis måste man nog göra så i stor utsträckning.

I Amerika har man ju för mer än tjugo år sen upptäckt museerna som friska brunnar i TV-bolagens kultur-

program. Jag minns redan från 1953 en museilektor vid det inte särskilt betydande Buffalo Museum of Science, som blivit något av den yngre TV-publikens gunstling genom sina sakliga presentationer i TV-rutan av olika sidor av indianernas liv med hjälp av museets föremål och modeller. I vårt land finnes så utomordentliga samlingar främst av föremål men också av texter och bilder på museerna av såväl kulturhistorisk som naturhistorisk art, som ännu inte utnyttjas på ett rimligt sätt i undervisning och folkbildning. De måste givetvis utnyttjas tillsammans med den levande verklighet vi lever i, en kulturmiljö, som trots sina snabba omvandlingar dock fortfarande i sin kärna visar en väsentlig kulturtradition, och en naturmiljö, där förändringarna ändå sker ganska långsamt och fläckvis. Skapandet av kulturprogram att förmedlas av våra massmedia utifrån detta rika material bör givetvis ske i intim samverkan mellan lärare och folkbildare, som kan ange programmens omfattning, och museimännen, som känner källmaterialet. Vi har haft alldeles för lite av denna sorts samarbete hittills, även om man inte skall glömma den omfattande visningsverksamhet, som skett för folkskolans elever, först på Nordiska museet och numera på åtskilliga andra museer. Men som redan framhållits, blir denna verksamhet begränsad till sin omfattning, eftersom den i huvudsak endast kan gälla Stockholm. Den blir dessutom innehållsmässigt tillfällig genom att visningarna endast kan baseras på befintliga utställningar. Några sådana begränsningar skulle ju inte finnas för dokumentära TV-program.

I förhållande till utställningarna i ett museum skulle sådana program också kunna göras mer levande och instruktiva och nå en enormt mycket större publik.

Utom den kommentar till de utställda föremålen i form av texter och bilder av föremålens användning, som numera anses självklar i en modern utställning, förekommer det inte så sällan, att man visar fotografiska förstoringer av detaljer — särskilt då av teknik och ornamantik — som annars skulle undgå besökarens uppmärksamhet. I en filmad framställning kan sådana hjälpmedel tas i bruk i hela den omfattning man önskar. Man kan dessutom verkligen visa föremålens funktion i den verklighet de tillhört och genom inklipp av redan gjorda dokumentära filmer och nya upptagningar i fältet också visa de förändringar, som ägt rum. Låt mej närmarre illustrera vad jag menar med ett enda exempel. Den år 1941 öppnade permanenta avdelningen över fångstmetoder och jakt i Sverige är fortfarande enligt besöksstatistiken en av de mera attraktiva delarna av Nordiska museet. En sakkunnig, personlig visning av denna avdelning torde dock kunna ge åtskilligt både av vetande och underhållning, som utan visning är fördolt för besökaren. Men denna mera kompletta information kan ju utan någon som helst svårighet presenteras i en filmad framställning. Dessutom kan denna kompletteras med inslag från redan gjorda filmupptagningar i fältet samt nya upptagningar av de vilda djurens liv och nutida former av jakt och viltvård.

En sakkunnig visning av jaktavdelningen, som på ett rimligt sätt kom-

pletterar själva utställningen, bör kunna genomföras på 45 minuter. Men ett 45-minuters filmat program, lämpligen uppdelat på tre enheter, torde kunna ge betydligt mera av saklig information och underhållning eller i varje fall inte mindre. Om vi nu tänker oss, att dessa tre 15-minutersprogram skulle kunna visas i svensk TV under hygglig visningstid, torde man kunna räkna med en publik på minst 2 miljoner människor. Nordiska museet har nu något över 120.000 besökare årligen. Om vi antar, att samtliga besöker jaktavdelningen, vilket ingalunda är säkert, så tar det i alla fall $16\frac{2}{3}$ år, innan ett lika stort antal besökare vandrat igenom avdelningen i jämförelse med dem, som antagits ha sett TV-programmen. Detta säger också en del om de begränsade möjligheter museerna har för sin kulturförmedling mot de resurser, som tillgången till våra moderna massmedia skulle ge.

Det ligger nära till hands att anmärka, att i så fall skulle ju inga utställningar behövas, eftersom föremålen för en filmad framställning lika lätt kan plockas fram ur magasinen. Detta är fullt riktigt och en utveckling av antydd art torde också avsevärt begränsa betydelsen av permanenta utställningar. Emellertid får man inte glömma, att den direkta närheten till föremålen och möjligheten att studera dem i detalj är ett behov, som inte kan helt nonchaleras, även om förbudet »Föremålen får inte vidröras» i princip fortfarande måste gälla. Detta behov är givetvis mest framträdande i fråga om konst och konsthantverk, där den direkta estetiska upplevelsen är svårare att för-

medla i en film. Personligen måste jag emellertid erkänna, att jag anser, att den av Svensk Filmindustri framställda dokumentärfilmen i färg över Dal målningar med Svante Svärdströms intelligenta tolkning av dalkarlarnas och bonadsmålnas livsfilosofi, sådan den framstår i målningarnas motiv, ger betydligt mera, både sakligt och känslomässigt än vad någon utställning skulle lyckas ge.

Men för visning av dokumentära program av denna art i TV finnes givetvis andra former av begränsningar. Dygnet innehåller dock inte mer än tjugofyra timmar och mer än hälften lär väl inte böra användas för TV-sändningar. Och om dessa timmar är konkurrensen hård. Det är inte ens troligt, att ett dubbelprogram skall kunna ge en rimlig sändningstid åt folkbildnings- och undervisningsprogram. Kraven på underhållning och show i vårt samhälle är mycket stora och kommer förmodligen att öka, ju mer fritiden ökar och det allmänna bildningsintresset sjunker. Här synes emellertid videobandspelaren kunna öppna helt nya och storartade möjligheter, ja i princip göra verksamheten helt oberoende av TV. Varje skola, varje bildningsorganisation, varje intresserad grupp och kanske rentav varje familj skulle kunna när som helst i videobandspelaren spela upp önskat program. Men det måste givetvis finnas medel för framställning av dessa videoband, som skulle göra dem överkomliga till ett rimligt pris. Och framställningen av programmen måste organiseras som ett samarbete mellan lärare, folkbildare och museimän. Åtskilliga sådana program, baserade i första hand på museernas

samlingar, skulle säkerligen för stora grupper av den bildade allmänheten kunna få karaktären av underhållningsprogram, betydligt bättre än den slätstrukna show-flora, som i vår tid gör sig så bred.

Hur skulle då ett kulturhistoriskt museum, t. ex. Nordiska museet, bäst organisera sin verksamhet och sina samlingar för att på ett smidigt och för museets fortsatta dokumenterande uppgifter också befruktande sätt kunna betjäna en kulturförmedling genom sådana massmedia som TV-apparater och videobandspelare? De mera permanenta utställningarna torde böra avsevärt begränsas till att gälla en presentation av museets huvudlinjer och sådant material, främst folkkonst och konstindustri, där den direkta, visuella kontakten med originalföremålet är väsentlig. Den stora mängden av föremål skulle däremot hänvisas till välordnade studiemagasin, alltid lätt tillgängliga för den högre undervisningen och forskningen. Från dessa studiemagasin skulle också de tillfälliga utställningar organiseras, som kunde visas en kortare tid på museet och sedan, om så befanns lämpligt, sändas ut som vandringsutställningar inom men också utom Sverige. Men väsentliga uppgifter att genomföra i samband med tillfälliga utställningar över olika temata inom museets omfattande fält borde vara, för det första att åstadkomma videoband eller dokumentärfilmer över temat i fråga, för det andra att trycka en väl illustrerad publikation samt för det tredje att inte minst för museimännen själva ge en uppfattning om föremålssamlingarnas representativitet och behovet av kompletteringar.

Studiemagasinen erbjuder särskilda svårigheter. De måste bli mycket omfattande, då endast en ringa del av föremålsbeståndet kan komma att ingå i de permanenta utställningarna och de tillfälliga utställningarna organiseras från studiemagasinet samlingar och återgår dit efter ett genomfört program. Med hänsyn till det praktiska arbetet borde samtliga studiemagasin ligga inom eller i närheten av Nordiska museet, vilket torde vara uteslutet av kostnadsskäl och brist på lämpliga lokaler. I krigsfall skulle också samlingarna vara alltför utsatta, då möjligheten att få tillräckligt stora bombsäkra rum torde vara en utopi. I lag är ju också bestämt om undanförsel av museernas samlingar, om möjligt redan under fredstid. En plan har därför framkommit, att Nordiska museet för sina samlingar borde få bygga studiemagasin på Julita gård, som dels betecknas som en s. k. riskfri zon, dels tillhör Nordiska museet och därmed också kan göras till bas för en verksamhet av samma art som på museet i Stockholm. Inga svårigheter torde behöva finnas för att på Julita organisera både tillfälliga utställningar och vandringsutställningar, framställa dokumentärfilmer och videoband eller författa böcker. Ur många synpunkter torde förhållandena här rentav vara mer gynnsamma än i Stockholm — inte minst en lättare koncentration till vissa arbetsuppgifter och en större arbetsro.

Ett rikt utnyttjande av TV-film och videoband för museernas kulturförmedlande verksamhet skulle också innebära ett mindre slitage på föremålsbeståndet och en mindre risk för förstörelse och stöld, än vad nu är

fallet. Det kan ju inte förnekas, att föremålssamlingarnas rätta vård och skydd mot förstörelse är en av museernas självklara uppgifter. Då man från sådana håll, där man särskilt ivrigt tror på vandringsutställningarnas välsignelse, lanserar synpunkten att museiföremålen är förbrukningsartiklar, så är denna synpunkt både oansvarig och orimlig. Den kan väl i någon mån få gälla för den moderna konstens produkter. Mycket kan här saklöst förbrukas i stundens propaganda utan att framtiden kommer att sakna det. Men det gäller inte de kulturdokumenterande samlingar, som det inneburit stor möda och stora kostnader att insamla.

Det kan heller inte förnekas att stöld och förstörelse blir allt vanligare i museernas utställningar. Och utställningarna kan verkligen inte bevakas på samma sätt som ett fängelse. Det av TV-kameror från en enda punkt, som tillika kunde vara informationscentral, bevakade museet torde väl dröja, men en sådan bevakning kunde göras effektiv i ett museum med någorlunda enkla planlösningar, vilket ingalunda är karakteristiskt för Nordiska museet. TV-kameror jämte snabbtelefoner mellan utställningssalar och informationsrum skulle emellertid säkert kunna ge goda resultat. TV-kameran talar om för den vakthavande, om något oegentligt försiggår i utställningen, och genom snabbtelefonen kan en besökare, som har frågor att framställa, snabbt få svar. Det är egentligen märkligt att dessa hjälpmedel, så vitt jag vet, ännu inte prövats. Tills vidare torde det emellertid bli nödvändigt att göra nya utställningar praktiskt taget stöldsäkra och införa

ytterligare skyddsanordningar i redan befintliga utställningar. Tyvärr minskas därigenom den vänliga och lätt-tillgängliga atmosfären.

Det finns emellertid enklare metoder redan nu tillgängliga för behovet av kompletterande information i en utställning. Tidigare har berörts den museitekniska utveckling, som betytt en övergång från att utställa den oarbetade och knappast förklarade mångfalden till att utställa ett genomarbetat sakligt tema och förse utställningen med berättande text eller en tryckt orientering och de olika former av mekanisk guidning, som prövats. Erfarenheten torde ha visat, att besökarna i ett museum helst rör sig fritt i en utställning, om inte en duktig personlig guide kan fånga intresset. Erfarenheten har nog också lärt oss, att en utställning inte får bli för stor, och om temat är omfattande, måste man sörja för en viss rytmisering t. ex. genom att växla mellan relativt kompakta arrangemang och glesare, mera vilsamma. Man skulle också mycket väl kunna åstadkomma vilsamma avbrott genom att i en utställning bygga in små vilo- och informationsrum, där publiken kan slå sig till ro på bekväma sittplatser, medan en projektor visar videoband, dokumentärfilm eller stillbilder med ljud- eller textkommentarer i anslutning till utställningens tema. Det finnes redan nu apparatur för sådana kompletterande informationer och de kommer väl tämligen snart att prövas. Det torde dock vara svårt att ge automatiska, auditiva informationer om en utställnings innehåll i direkt anslutning till utställningen utan ett visst obehag för lyssnaren själv (hörlurar, bärbara radioappara-

ter eller bandspelare) eller med risk för att en besökare eller besökargrupp stör de övriga (direkta högtalare i utställningen). Det torde också vara svårt för ströbesökare att samlas till en audiovisuell information i själva utställningen. Det kan därför tänkas, att man i direkt anslutning till en utställning måste begränsa sig till visuell information, medan en kompletterande och mera utarbetad information i bild och ljud hellre bör presenteras på bestämda tider i museets föreläsningssal. En sådan information bör givetvis utarbetas för ett museums samtliga utställningar, gärna kombinerad med vissa helt fria kulturprogram. Det är därvid givetvis också nödvändigt, att varje besökare gratis får ett programblad, där även planer över museet med redovisning av utställningarna och annan praktisk information bör kunna få plats.

Detta är naturligtvis en vision, men dock byggd på många års erfarenhet. Det torde emellertid bli ganska arbetsamt att framskaffa medlen för framställning av det omfattande informationsmaterialet.

Som en sammanfattning av vad här berörts kan sägas, att det kulturhistoriska museet — och det må komma att tillämpas på Nordiska museet eller på andra håll — troligen i framtiden kommer att i stor utsträckning använda nya hjälpmedel för kulturförmedling och information inom och utom museet. Det har därvid anledning att satsa mindre på dyrbara och ofta alltför permanenta utställningar, att satsa mera på tillfälliga utställningar över olika temata undan för undan inom kulturens stora fält samt att i anslutning därtill åstadkomma goda publi-

kationer, dokumentärfilmer och videoband till tjänst för en allt mer vidgad kulturförmedling inom och utom museet. Men dessa arbetskrävande uppgifter kan inte genomföras utan att goda lokaler anskaffas för välordnade studiemagasin. Om inte källmaterialet snart skall ta slut, ju närmare

vi kommer vår egen tid, måste också ett stort arbete och rimliga medel satsas på den fortsatta kulturdokumenteringen genom föremålsinsamling och meningsfulla fältarbeten i anslutning härtill, varvid icke minst upptagningen av dokumentära filmer måste ske i en helt annan omfattning än hittills.

SUMMARY

Museum—Medium—Man

The Nordic Museum and the open air museum Skansen (Nordiska museet och Skansen) has for a long time had a leading position in the world of museums. This is in itself a good reason for an evaluation of its aims and its function today.

A museum of cultural history has two main lines in its program. 1. to give a satisfactory documentation of the evolution of culture within a certain geographical region and for a certain time of history, and 2. to use this documentary material as well as possible in the program of education and culture.

The Nordic Museum had from the beginning a Scandinavian and comparative program of documentation. It is, however, now confined to the cultural history of Sweden from the beginning of the 16th century up to the present time. The main way of documentation—the collection of objects—has for a very long time been combined with field research, giving as a result large archives of texts and pictures, showing the great variation of human life in different regions and social groups.

The problem of how to use the documentary material in the educational

program is a most intricate one. First it seems necessary to take into consideration what kind of public a museum appeals to and after that to find out the methods of service.

There is no information of good sense and value to be given to the public from a museum without a thorough knowledge of the whole documentary material. It is therefore necessary to give the museum staff that knowledge before they are able to give the right information in exhibitions or elsewhere. There is, however, a permanent tendency to neglect this basic rule. Having the knowledge, it is up to the skill of the members of a museum's staff to evaluate their public and to find the best means, theoretical and technical, to give good information in as pleasant a form as possible—through exhibitions, lecturing and guiding, publications, and very often a combination of these different means. For a museum with such wide a program as the Nordic Museum it seems necessary to reckon with the broad public for the exhibitions and all service in connection with them, while institutions and members of the public with special and deeper interests have to get most of

the service they need through the store-rooms, the archives, and the library.

The general media, which the museum has to its disposal in its educational and cultural program, exhibitions, guiding, lecturing, documentary films and publications have in modern time been extended with such new techniques as portable tape-recorders, radios, television, videotape etc., which so far have been used in many different ways for information by the museums. During the last thirty years there has also been a real revolution in the display-technique from the heaping of material on walls and in vitrines with very little of information to thoroughly prepared exhibitions of selected objects where texts and pictures inform the visitor of the roles of the objects in the cultural field, their origin, manufacturing and function. Even electro-optic arrangements have often been used in the display.

However, the number of people visiting a museum, even a wellknown one as the Nordic Museum, is extremely small compared to the public, which could be reached through such mass-media as radio and television. So far the museums in Sweden have had very little access to these media, whatever the reasons for this situation might be. I think it is necessary to admit that for large groups of items within a museum of cultural history quite as good a presentation of the items could be done through television as in ordinary displays in the museum. I should like to underline this with an example. The exhibition of Swedish trapping and hunting in the Nordic Museum (from 1941) is still one of the most popular. It should without any doubt be possible to give a better information around this theme in a documentary film, where sequences of documentaries from the field with animal life, trapping and hunting methods easily could be included, instead of the neces-

sarily short texts and few pictures in the exhibition. If such a documentary film were presented to the public through television it should probably, even in such a small country as Sweden be seen by about 2 million people. Now, it would take more than 16 years for the number of museum visitors to reach this sum. I think this says something of the usefulness of mass-media in the educational and cultural program of our museums. I guess, however, it will take some time before the museums world will get access to television in a sufficient degree. In this respect we seem to be about twenty years behind compared to the U.S.A. The schools and many other cultural institutions are already available by means of documentary films and when videotape-recorders will be more common the field will probably be widened. A permanent problem, however, will be to get the necessary money to produce the documentary programs and for the indispensable specialists to have time enough.

A wider use of mass-media to include the treasures of objects and knowledge of the museums into the ever broadening educational and cultural program of our time seems to be a necessary aim for the future. It should also have the good result for the museums, that their collections could be well kept in store-rooms, exposed to less danger, which is especially prevalent during travelling exhibitions, and nevertheless play a more important role than now, when expensive exhibitions attract less and less visitors. It has to be admitted, however, that a mass-media program for the museums has its clear limitations. Those museum collections where estetic values in design, colour and form are dominating, will even in the future necessarily be presented in the exhibition halls of the museums—let us hope with more complementary information than now.